

LÜBNAN'DAKİ FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER

75 Yıldır Yok Sayılan İnsanlar

KASIM 2020

KADRIYE SINMAZ

Lübnan'daki Filistinli Mülteciler
75 Yıldır Yok Sayılan İnsanlar

Araştırma 128
Ortadoğu
Kasım 2020

Hazırlayan

Kadriye Sınmaz

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör

Ümmühan Özkan

Web Editörü

Sueda Nur Çokadar

Referans için: Sınmaz, Kadriye.

Lübnan'daki Filistinli Mülteciler: 75 Yıldır

Yok Sayılan İnsanlar, Araştırma 128.

İNSAMER. Kasım 2020.

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün
sorumluluk müellifine aittir.

©İNSAMER 2020

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.

Sadece kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Nuhun Gemisi

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Nurgül Ersoy

Baskı: Pelikan Basım

Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.

Odin İş Merkezi No. 1/28

Topkapı-İSTANBUL

İHH
İNSANI YARDIM VAKFI

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Tarihî Süreç	2
İç Savaş Dönemi (1975-1990)	5
İç Savaş Sonrası Lübnan'daki Filistinlilerin Durumu	8
Rakamlarla Lübnan'daki Filistinli Mülteciler ve Kamplar	11
Raşidiyye Kampı	12
Burc eş-Şimali Kampı	13
Ayn el-Hilveh Kampı	13
Burc el-Baracne Kampı	14
Beddavi Kampı	15
Kamplarda İnsani Durum	16
İstihdam	16
Sağlık	18
<i>Koronavirüs Süreci</i>	19
Eğitim	19
Altyapı	20
Çocuklar ve Gençler	22
Şahitlikler	24
Sonuç	29
Sonnotlar	30

GİRİş

Bu raporda Filistinli mültecilerin Lübnan’a gelişlerinden itibaren yaşanan tarihî süreç ve özellikle içinde bulundukları koşullar ve insani duruma ilişkin tablo ortaya konulmuştur.

1900’lü yılların başından bu yana Filistin topraklarında yaşananlar Ortadoğu’nun en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Özellikle 1948’den itibaren Filistinlilerin topraklarından çıkartılması, başta Lübnan olmak üzere söz konusu sorunu birçok ülkenin iç meselesi hâline getirmiştir. Filistinliler modern Lübnan tarihinin başlıca aktörlerinden biri olsalar da Lübnan otoriteleri ile Filistinliler arasında kurulan ilişki, en başından itibaren sorunlu olagelmıştır.

Bu raporda Filistinli mültecilerin Lübnan’a gelişlerinden itibaren yaşanan tarihî süreç ve özellikle içinde bulundukları koşullar ve insani duruma ilişkin tablo ortaya konulmuştur. Raporun ikinci bölümünde Filistinlilerin Lübnan’daki sayısal varlığı yanı sıra son derece kalabalık olan kamplardaki koşullar tek tek ele alınarak bir durum analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Filistinli mültecilerin yaşadığı sorunlar; istihdam, sağlık, eğitim, altyapı başlıkları altında incelenmiştir. Ayrıca çocukların ve gençlerin yaşadığı sorunlarla ilgili de ayrı bir başlık açılarak zirve noktaya ulaşan yoksulluğun bu grup üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise, 4-9 Ekim 2020’de bölgeye gerçekleştirilen ziyarette mültecilerle yapılan görüşmelerin bir özeti sunulurken, yaşanan sorunlar muhataplarının dilinden aktarılmıştır.

TARİHİ SÜREÇ

İngiliz manda rejimi döneminde (1917-1948) Araplar ve Yahudiler arasında Filistin sokaklarında süregelen çatışmalar, Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda alınan 181 sayılı kararın (Taksim Planı) ardından oldukça şiddetlenmiştir. Çatışmaların Mayıs 1948'de Arap-İsrail Savaşı'na dönüşmesiyle Filistin topraklarını Araplar ve Yahudiler arasında paylaştıran karar hayata geçirilememiş ancak savaş sonunda İsrail, bölgede çok daha geniş bir alanı işgal etmiştir.

Savaşın en önemli sonuçlarından biri, Kasım 1949'da sayıları 940.000'i bulan Filistinli mültecilerdir. Bunların 127.800'ü Lübnan'a, diğerleri de Suriye, Ürdün ve Filistin'in Arap kesimlerine gitmiştir.¹ 1948'de BM Genel Kurulu'nda mültecilerin geri dönüş hakları² tanımlansa da İsrail bu dönemde bölgeye gelen Yahudileri Filistinlilerin mülklerine yerleştirmiş ve Filistinli mülteciler, günümüze kadar hâlen geri dönüş haklarını kullanamamıştır.

1950 yılında mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan BM Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'nın (UNRWA) mültecilere yılda kişi başı sadece 27 dolar yardımda bulunması, mültecilerin kaderini ev sahibi ülkenin onlara tanıyacağı haklara bağlı kılmıştır. Derme çatma barakalarda yaşayan Filistinli mülteciler, gittikleri ülkelerin hemen tamamında kuşkuyla karşılanmış ve İsrail'in misillemesinden çekinildiği için de siyasi faaliyetleri engellenmiştir.

Bu da mültecilerin ev sahibi toplumlarla bütünleşememelerine ve Filistinli kimliğine duydukları aidiyetin her zaman canlı kalmasına sebep olmuştur. Ürdün, Suriye ve Irak'ta mültecilerin çalışmasına ve iş yeri açmasına izin verilirken, sadece Ürdün Filistinli mültecilere yurttaşlık hakkı tanımıştır; fakat Lübnan'da süreç çok daha farklı işlemiştir.³

Fransa'nın 1946 yılında tamamen çekildiği Lübnan, Filistinli mülteciler kapısına dayandığında ekonomik, politik ve toplumsal yapısında sorunları olan çok genç bir devlettir. Çevresindeki diğer ülkelerden farklı olarak Maruni, Sünni, Şii, Dürzi, Ermeni, Rum gibi birçok farklı dinî ve mezhebî grubun bir arada yaşadığı ve bu grupların 1932 nüfus sayımına göre siyaset sahnesinde temsil edildiği Lübnan'da, çoğunluğu Sünni Müslümanlardan oluşan Filistinli

Derme çatma barakalarda yaşayan Filistinli mülteciler, gittikleri ülkelerin hemen tamamında kuşkuyla karşılanmış ve İsrail'in misillemesinden çekinildiği için de siyasi faaliyetleri engellenmiştir.

mültecilerin gelişi, özellikle Hristiyanlar tarafından ülkedeki mevcut “denge”yi tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Lübnan’a iltica eden ilk Filistinliler, kamplarda büyük bir sefalet içinde yaşamıştır. Çadır veya barakalara yerleşen ailelerin durumu, UNRWA’nın o dönemde hazırladığı bir raporda, “açlıktan ölmekten biraz daha iyi” şeklinde tanımlanmıştır. Mülteciler daha sonra BM’nin yaptığı kulübelere geçseler de Lübnan kendilerine vatandaşlık veya çalışma izni vermediği için çok düşük ücretlerle ve sosyal güvenceleri olmadan çalışmak zorunda kaldıklarından yoksullukları devam etmiştir. Ayrıca Lübnan’daki Hristiyanlar, mültecilerin devlet okullarına alınmasına da itiraz ettikleri için Filistinli çocuklar sadece UNRWA’nın okullarına gidebilmiştir. Bu süreçte pek çok çocuk eğitim hakkından mahrum kalmıştır.⁴ Birinci Arap-İsrail Savaşı’nın ardından Lübnan’ın kuzeyine göç eden bir Filistinlinin anlattıkları o dönemdeki durumu gözler önüne sermektedir:

“Öncelikli olarak çok kötü şartlarda yaşıyoruz. Boş duvarlar ve boş yollardan başka hiçbir şey yok. Bizler sahil şeridinde kendimize topraktan iki odalı bir yer yaptık. Fakat daha sonra toprak sahibi bizden yerini istedi.

Nereye gidecektik? Bu yüzden gitmeyi reddettik. Bunun üzerine Lübnan Devleti’ne ait buldozerler geldi ve inşa ettiğimiz evleri yıktı. Bize de çadır verdiler. Ben yedi yaşındaydım. Biz dokuz kişiydik ve her aileye bir çadır vermişlerdi. Çamur ve pislik içinde, bu çadırlarda yaşıyorduk.”⁵

Zor yaşam koşulları ve 1967’deki Altı Gün Savaşı’nda Filistinlilerin hamisi durumundaki Arap ülkelerinin yenilgisi, Yaser Arafat’ın el-Fetih’ine ve Georges Habbas’ın Filistin Kurtuluşu İçin Halk Cephesi’ne katılımı arttırmıştır. Lübnan hükümeti 1968’e kadar İsrail’e saldırı için topraklarının kullanılmasını engellese de Arap ülkelerinin baskısıyla 1968’den itibaren Güney Lübnan’dan İsrail’e saldırılar düzenlenmeye başlamıştır. Güney Lübnan’da Filistinli direniş örgütlerinin hâkimiyeti, Lübnan ordusu ile çatışmalar yaşanmasına sebep olmuştur. Yaz aylarında yoğunlaşan çatışmaların ardından 3 Kasım 1969’da Mısır’ın arabuluculuğunda Lübnan ordu komutanı Emil Bustani ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri Yaser Arafat arasında Kahire Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre FKÖ’nün bölgedeki varlığı Lübnan hükümeti tarafından resmen tanınmış ve örgütün İsrail’e karşı giriştiği gerilla mücadelesi meşru hâle gelmiştir. Ayrıca Lübnan’ın iç işlerine karışmamak şartıyla Filistinli güçler kamplarda askerî eğitim verme ve silah bulundurma hakkı elde etmiştir.⁶

1970 yılında Ürdün Kralı Hüseyin’in “Kara Eylül” olarak bilinen çatışmaların ardından Filistinlileri Ürdün’den çıkarması, bu grupların önemli bir kısmının Lübnan’a gitmesine sebep olmuştur.

Lübnan artık askerî ve siyasi açıdan Filistin direnişinin merkezi hâline gelmiştir.

Lübnan'daki silahlı Filistin güçlerinin sayısının artmasıyla ülkenin güneyinden İsrail'e yönelik saldırılar ivme kazanmıştır. İsrail'in yoğun karşı saldırıları, bu bölgedeki Şii nüfusun kuzeye doğru göç etmesine sebep olmuştur. Üstelik İsrail âdeta Filistin toprakları gibi gördüğü Lübnan'ın içlerine kadar girip büyük saldırılar düzenlemiş, Lübnan ordusu ve devleti yeterli güce sahip olmadığı için işgal devletinin bu saldırılarına karşı etkili önlemler alamamıştır. Lübnanlı siyasetçiler arasında da konuyla alakalı görüş ayrılıkları iyiden iyiye açığa çıkmıştır.

Maruni/Hristiyan siyasetçiler Sünni Müslüman olan Filistinli mültecilere karşı hem Lübnan toplumundaki mezhep dengesini Sünni Müslümanlar lehine değiştirecekleri endişesiyle hem de ülkeyi dış tehditlere açık hâle getirdikleri gerekçesiyle büyük bir nefret beslemeye başlamıştır. Piyer Cemayel'in Kataib Partisi, Kâmil Şemun'un Ulusal Liberal Partisi ve Raymond Eddé'nin Ulusal Blok Partisi Filistinlileri kontrol altında tutmak için "Üçlü Cephe" ittifakını kurmuştur. Filistinlilerin daha fazla ayrıcalık elde etmesi gerektiğini savunan Dürzi lider Kemal Canbolat önderliğindeki Lübnan Ulusal Cephesi ise 1969'da kurulmuştur. Bu iki blok Lübnan iç savaşının temel aktörleri olmuştur.

İç Savaş Dönemi (1975-1990)

1975 baharına kadar Lübnan'daki bütün taraflar tepeden tırnağa silahlanmış ve küçük çaplı çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Fuad Şihab döneminde "Ortadoğu'nun Paris"i olarak anılan Lübnan'da yıllarca sürecektir savaş için bir kıvılcım yetmiştir. 13 Nisan 1975'te Falanjist lider Beşir Cemayel önderliğindeki bir grubun mültecileri taşıyan bir otobüsün önünü keserek 27 kişiyi öldürmesi, 15 yıl sürecektir savaşın fitilini ateşlemiştir. Bu savaş, Lübnan kadar Filistin direnişi ve Filistinli mülteciler için de dönüm noktası olacaktır.

İç savaşın başladığı dönemde Lübnan'da 300.000 Filistinli mülteci ve 5.000-7.000 Filistinli gerilla vardır.⁷ FKÖ başlarda savaşa dâhil olmasa da 1976 Ocak'ında Falanjist milislerin Tel ez-Zatar, Cisir el-Başa ve Dbayeh mülteci kamplarını kuşatması, örgütü

çatışmaların içine çekmiştir. İlerleyen süreçte 51 gün kuşatma altında tutulan Tel ez-Zatar Kampı'nda 300 bebek susuzluktan ölmüş, sadece 12 Ağustos günü 1.500 mülteci hayatını kaybetmiştir. Kuşatılan kampta toplamda 4.000 kişi ölmüş, 12.000 mülteci sınır dışı edilmiştir.⁸

Filistinli gruplar ve İsrail arasındaki çatışmalar 15 yıllık süreçte iki defa İsrail'in Lübnan'a müdahalesine yol açmıştır. İlk müdahale 14 Mart 1978'de gerçekleşmiştir. 25.000 asker ve savaş uçaklarıyla Lübnan'ın %10'unu işgal eden İsrail, Sur şehrindeki Raşidiyye, Burc eş-Şimali ve el-Bass mülteci kamplarına saldırmıştır. Saldırılarda 1.168 kişi ölmüş, 285.000 Güney Lübnanlı Beyrut'un kenar mahallelerine göç etmiş, 2.500 ev tamamen yıkılmış, yollar ve köprüler tahrip edil-

miştir.⁹ Litani Nehri'ne kadar ilerleyen İsrail, BM'nin 10 ülkenin askerlerinden oluşan 7.000 kişilik barış gücü UNIFIL'i bölgeye göndermesinin ardından üç ay içerisinde geri çekilmiştir.

Lübnan'daki FKÖ etkisini sadece güneye yapılacak bir operasyonla ortadan kaldıramayacağını ve kendisiyle ittifak yapacak bir grup iktidara gelmeden Lübnan'daki etkisini koruyamayacağını anlayan İsrail, 6 Nisan 1982'de büyük bir işgal hareketi başlatmıştır. Amaç askerî, siyasi ve sosyal açıdan FKÖ'nün gücünü tamamen kırmak, Beyrut'ta başında Beşir Cemayel'in olduğu kendisine yakın bir hükümetin kurulmasını sağlamak ve Suriye'yi bölgeden çıkartmaktır. İsrail işgali, 25 Haziran'da Beyrut'a kadar genişletilmiş ve Şam-Beyrut kara yolu İsrail güçlerince kontrol altına alınmıştır. Sokak çatışmalarında uğrayacağı can kayıplarından çekinen İsrail, Batı Beyrut'u iki ay sürecek bir ablukaya almıştır. Karadan, denizden ve havadan abluka altında tutulan ve su, gıda ve elektriğin verilmediği şehir, sürekli bombardıman altında tutulmuştur. Üstelik Lübnan Devleti ve Arap ülkeleri bu çatışmalara dâhil olmak istememiş; FKÖ ve Filistinli mülteciler İsrail saldırıları altında yapayalnız bırakılmıştır. Uluslararası ara buluculuk girişimleri, İsrail kamuoyunda operasyona yönelik eleştirilerin yoğunlaşması ve kuşatma sebebiyle sivil ölümlerinin artması, ateşkesin yapılmasını sağlamıştır. 1 Eylül'de son FKÖ gerillasının da Lübnan'ı terk etmesinin ardından Lübnan'daki Filistinli mülteciler açısından artık yeni bir dönem başlamıştır.

13 Nisan 1975'te Falanjist lider Beşir Cemayel önderliğindeki bir grubun mültecileri taşıyan bir otobüsün önünü keserek 27 kişiyi öldürmesi, 15 yıl sürecek savaşın fitilini ateşlemiştir. Bu savaş, Lübnan kadar Filistin direnişi ve Filistinli mülteciler için de dönüm noktası olacaktır.

1982 işgalinde İsrail, doğrudan sivillerin bulunduğu bölgeleri hedef aldığı ve kamplara yönelik saldırılar gerçekleştirdiği için Filistinliler ağır can ve mal kayıpları yaşamıştır. Yaklaşık 19.000 Filistinli ve Lübnanlı hayatını kaybetmiş, 30.000 kişi yaralanmıştır. Bu dönemde ayrıca bazı mülteci kampları da tamamen yıkılmıştır.¹⁰ FKÖ'nün Lübnan'dan ayrılmasıyla Filistinliler ilk defa örgütlü bir askerî güçten yoksun kalmış ve sadece 15 gün sonra da tarihe geçecek bir katliama uğramışlardır.

İç savaşın en önemli aktörlerinden Lübnan Güçleri komutanı Beşir Cemayel cumhurbaşkanı seçildikten üç hafta sonra, 14 Eylül'de, Kataib Partisi'nin diğer üyeleriyle toplantıdayken düzenlenen bir bombalı saldırı ile öldürülmüş ve bu suikastın faturası da Filistinlilere kesilmiştir. Bu olayın ardından İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron'un gözetiminde Sabra ve Şatila Kampı'na giren Falanjist milisler, çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan yaklaşık 2.000 Filistinliyi katletmiştir. Dünya kamuoyunun yoğun tepkisi üzerine İsrail'de kurulan Kahan Komisyonu, hazırladığı raporda

Başbakan Menahem Begin, Savunma Bakanı Ariel Şaron ve birçok üst düzey yetkiliyi katliamdan sorumlu tutmuştur. Bu isimlerden bazıları raporun açıklanmasından sonra görevinden istifa etmiştir.

1982’de İsrail’in Lübnan’daki işgalı, hem FKÖ’nün kurtarmak istediği Filistin topraklarından 3.200 kilometre uzaktaki Tunus’a taşınmasına sebep olmuş hem de Filistinli direniş güçleri arasındaki anlaşmazlıkları iyice açığa çıkarmıştır. Suriye’nin desteğiyle Yaser Arafat henüz Lübnan’dayken başlayan tenkitler, 1983’te Ebu Musa önderliğinde bir grubun Bekaa Vadisi’nde

Arafat’a karşı ayaklanmasıyla sonuçlanmıştır. 1982’den sonra merkezî yönetimi dağıldığı için büyük bir darbe alan FKÖ, sonraki yıllarda farklı devletlerle iş birlikleri kurmaya çalışarak bu kez de barışın aktörü olabilmek için mücadele etmeye başlayacaktır.

1980’li yılların ikinci yarısında Lübnan, tüm tarafların birbiriyle savaştığı bir yer hâline gelmiştir. Neredeyse bütün dinî ve mezhebî grupların askerî milislerinin hem kendi içlerinde hem de diğer gruplarla savaştığı bu süreçte; bir yandan Arafat taraftarları ile Ebu Musa taraftarları arasında çatışmalar yaşanırken diğer yandan Filistinlilerle

Şiiler yoğun çatışmalara girişmiştir. 1985-1987 yıllarında Emel Hareketi ve Filistinliler arasında “Kamplar Savaşı” olarak isimlendirilen bir çatışma dönemi daha yaşanmıştır. 10 kampta (Beyrut ve Güney Lübnan’daki kampların tamamı) mülteciler, -bazıları kampları terk edebilse de- muhasara altına alındıkları için ciddi bir açlık ve susuzlukla karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki insanların hayatta kalabilmek için kedi-köpek eti yediği, kanalizasyon atık sularını içtiği belirtilmektedir. Bu dönemde de 2.500 Filistinli hayatını kaybetmiş ve Beyrut’taki kampların neredeyse tamamının altyapısı yerle bir olmuştur.¹¹

İsrail, FKÖ’yü Lübnan’dan çıkartarak ve kendisine yakın bir hükümetin kurulmasını sağlayarak işgalden kazançlı

İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron’un gözetiminde Sabra ve Şatila Kampı’na giren Falanjist milisler, çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan yaklaşık 2.000 Filistinliyi katletmiştir.

çıkılmış gibi görünse de gelecekte en büyük düşmanı olacak Hizbullah’ın güçlü bir aktör olarak Lübnan sahnesine çıkmasına bu işgalle zemin hazırlamıştır. İsrail’in işgali sürdüreceği anlaşılınca, 1978’den itibaren saldırılardan zarar gören Şiileri korumak için 1982’de Musa Sadr tarafından kurulan Hizbullah’ın düzenlediği yoğun saldırılar, İsrail’in bölgeyi yavaş yavaş terk etmesine sebep olmuş ve İsrail 2000 yılında Lübnan’dan tamamen çekilmiştir.

İç Savaş Sonrası Lübnan’daki Filistinlilerin Durumu

Lübnan iç savaşını sona erdiren Taif Anlaşması’nda (1989) Filistinli mültecilere dair kayda değer bir madde yer almamaktadır. 1990-2000 yılları arasında Lübnan hükümeti Fetih’in siyasi varlığını oldukça sınırlandırmıştır. Fetih’in rakibi Filistinli örgütlerse nüfuzlarını Beyrut ve Bekaa’ya kadar genişletmiştir. Hamas’ın bölgedeki etkisi, 2000 yılında resmî bir statüye sahip olmadan önce hissedilmeye başlanmıştır. Bu süreçte ayrıca, pek çok Lübnanlının gözünde iç savaşın başlıca sorumlusu olarak görülen FKÖ ve el-Fetih, güney bölgesinde etkin oldukları dönemde yerel halka

karşı bazı suistimallerle suçlanmıştır. Bu algı da mülteci meselesiyle ilgili diyalogu engelleyen önemli sebeplerden biri olmuştur.¹²

Lübnan’da, Taif Anlaşması’ndan 2004 yılına kadar öne çıkan iki farklı süreç yaşanmıştır. İlki 1992-1998, 2000-2004 yılları arasında başbakanlık yapan Refik Hariri’nin iç savaştan çıkan Lübnan’ı yeniden inşa sürecidir; diğeri ise her alanda örgütlenen ve âdeta “devlet içinde devlet” hâline gelen Hizbullah’ın faaliyetleridir.¹³ Bu dönemde yukarıda bahsi geçen sebeplerle Filistinli mültecilerin

Lübnan Devleti'nin mültecilerin akıbetini Lübnan'dan ayrı tutması, FKÖ'nün etkinliğinin azalması ve yerine geçecek güçlü bir adayın olmaması, kampları ortak ve kabul gören bir otoriteden yoksun bırakmıştır.

haklarıyla ilgili neredeyse hiçbir düzenleme yapılmamıştır. Lübnan Devleti'nin mültecilerin akıbetini Lübnan'dan ayrı tutması, FKÖ'nün etkinliğinin azalması ve yerine geçecek güçlü bir adayın olmaması, kampları ortak ve kabul gören bir otoriteden yoksun bırakmıştır.

Suriye'nin Lübnan'a kendisine bağlı bir eyaletmişçesine müdahale etmesi ise, ABD'nin etkisiyle 2 Eylül 2004'te BM'de 1559 sayılı kararın alınmasına yol açmıştır. Bu kararla Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesi, Lübnan'daki bütün silahlı güçlerin dağıtılması ve silahsızlandırılması çağrısı yapılmıştır. 1559 sayılı kararla gündeme gelen Hamas'a bağlı güçlerin silahsızlandırılması meselesi, sonraki yıllarda başlıca tartışma konularından biri olmuştur.

2005'te Refik Hariri'nin suikastla öldürülmesi ve ülkede Suriye karşıtı tanınmış kişilere yönelik suikast dalgası yaşanması, yeni bir kriz sürecini beraberinde getirmiştir. Bu defa Lübnan'daki siyasi partiler Filistinli mülteciler üzerinden değil, Suriye karşıtlığı (14 Mart Bloğu) ve Suriye yandaşlığı (8 Mart Bloğu) üzerinden ayrılmışlardır. Hariri ile başlayan ve onlarca tanınmış ismin öldürülmesiyle devam eden suikastlar zinciri, 14 Mart Bloğu'nun Hizbullah

ve Filistinli güçlerin -özellikle Hamas-silah bırakması yönündeki baskısını arttırmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan Suriye'nin bölgeden çekilmesiyle el-Fetih, kaybettiği nüfuzunu tekrar kazanmak için bir fırsat yakalamış ve bu amaçla mültecilerin haklarının genişletilmesi yönündeki talepleri ön planda tutarak etkili olmaya çalışmıştır.

2007'de Nahr el-Barid Kampı ve çevresinde yaşanan çatışmalar Filistinli örgütlerin elindeki silahları bir daha gündeme getirmiştir. Mayıs ayında iki suçlunun kampta saklandığı iddiası üzerine Fethü'l-İslam militanları ve Lübnan güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmalar, üç aydan fazla sürmüştür. Lübnan ordusunun yetersizliği, Fethü'l-İslam'ın iyi silahlanmış olması ve kampın yapısı (dar sokaklar vb.) sebebiyle uzayan çatışmalar, 26.000'den fazla mültecinin yaşadığı kampın tamamına yakınının yıkılmasına ve kamp sakinlerinin yerinden edilmesine yol açmıştır. BM'nin yeniden inşa etmekte olduğu kampa 2014 yılı itibarıyla 5.857 kişi geri dönebilmiştir. Beddavi Kampı başta olmak üzere farklı yerlere dağıtılan 15.000'den fazla kişi ise geri dönmeyi beklemektedir.

Çatışmalardan sonra yenilenen kampın daha geniş bir alan üzerine kurulduğu, evlerin çok küçük olduğu, buna karşın oldukça geniş ve düzenli yollar yapıldığı dikkat çekmektedir. Lübnan hükümetinin tekrar bir çatışma yaşanması hâlinde askerî kuvvetlerin bölgeye girebilmesi için böyle bir yapılanmayı tercih ettiği iddia edilmektedir. Lübnan'daki diğer kamplardan farklı olarak Nahr el-Barid Kampı'ndaki mültecilerin silah ta-

şması yasaktır ve kamp kapısında ağır silahlı Lübnan askerleri beklemektedir. Yabancıların kampa giriş çıkışı da Lübnan İstihbarat Teşkilatı'nın izniyle mümkün olmaktadır.

Nahr el-Barid'de yaşananların ardından buradaki silahlı kişilerin bir kısmının farklı kamplara gittiği belirtilmektedir. 2011'de Suriye'de başlayan savaştan sonra DAESH ve el-Nusra militanlarının kamplara sızması, Lübnan hükümeti ve uluslararası kuruluşlarda savaşın Lübnan'a yayılacağı endişesine sebep olmuştur. Keza hem Lübnan-Suriye sınırında hem de kampların içinde Filistinli silahlı gruplar ile Suriye'den bölgeye sızan

DAESH bağlantılı gruplar arasında bazı çatışmalar yaşanmış ancak Hizbullah, Hamas, İslami Cihad ve Lübnan otoriteleri arasındaki diyalogla savaşın Lübnan'a sıçraması engellenmiştir.¹⁴

Günümüzde Filistinlilerin Lübnan'daki varlığı iki temel argüman üzerinden değerlendirilmektedir: güvenlik ve sosyal haklar. İç savaş döneminde yaşananlar, Suriye krizi sonrasında kampların çatışmalarla anılması ve kamplardaki silahlar, Filistinlilerin güvenlik tehdidi olarak algılanmasına yol açmaktadır. Oysa ki Lübnan'da ve uluslararası kamuoyunda, bazı kesimler tarafından "potansiyel teröristler" olarak değerlendirilen

Lübnan'daki diğer kamplardan farklı olarak Nahr el-Barid Kampı'ndaki mültecilerin silah taşınması yasaktır ve kamp kapısında ağır silahlı Lübnan askerleri beklemektedir.

Filistinli mültecilerin birçoğu, yaşanan çatışmalardan duydukları rahatsızlığı her fırsatta dile getirmekte ve terörist grupların bölgeden çıkarılması için destek vermektedir.

Lübnan hükümetinin Filistinli mültecilerin varlığını görmezden gelmesi ve mülteci kamplarının idari yönetimlerinin farklı Filistinli örgütlerin elinde

olması; kampların düzensiz, çeşitli siyasi ve silahlı grupların varlığına ve çatışmasına açık gettolar hâline dönüşmesine yol açmıştır. Ayrıca Lübnan hükümetinin Filistinli mültecilerin hakları konusunu kalıcı bir ihmalkârlıkla görmezden gelmesi, kamplardaki insani durumun günden güne kötüye gitmesine sebep olmaktadır.

RAKAMLARLA LÜBNAN'DAKİ FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER VE KAMPLAR

Lübnan'da yaşayan Filistinlilerin sayısı tam olarak bilinmemektedir ve çeşitli kurumların tahminleri arasında önemli farklar bulunmaktadır. Lübnan Devleti Filistinli mültecilerin sayısının 540.000, UNRWA ise 476.033 olduğunu iddia etmektedir. Fakat yapılan çeşitli saha çalışmalarında, uğradıkları baskılar ve yaşadıkları zor koşullar sebebiyle birçok mültecinin Lübnan'ı terk ettiği ve bugün Lübnan'daki Filistinli mülteci sayısının 280.000'e kadar gerilediği belirtilmektedir. Ülkedeki mültecilerin %66'sının kamplarda, %34'ünün ise kamp dışında yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁵

2015 yılında Beyrut Amerikan Üniversitesi ve UNRWA'nın birlikte hazırladığı, 2.974 Lübnanlı Filistinli

ve 1.050 Suriyeli Filistinli aileyi kapsayan bir araştırmaya göre, Lübnan'daki Filistinli mülteci nüfusun yarısı 25 yaş altıdır ve genel yaş ortalaması 30,3'tür. %53'ü kadın olan mültecilerin yarısı Lübnan'ın güneyinde yaşamaktadır. Ortalama aile üye sayısı ise beştir.¹⁶

Lübnan nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturan Filistinli mülteciler dört farklı kategoride değerlendirilmektedir. İlki UNRWA'ya kayıtlı olan, 12 mülteci kampından birinde veya şehirlerde yaşayan ve sayıları 400.000'in üzerinde olduğu iddia edilen kesimdir. İkinci grup, daha önce UNRWA'ya bağlı kamplarda yaşayan ancak saldırılar sebebiyle burardan ayrılmak zorunda kalarak başka kamplara veya Lübnan'ın varoşlarına

yerleşen mültecilerdir. Bu kamplar; 1974'te İsrail'in bombardımanında yıkılan Güney Lübnan'daki Nebatiyye Kampı, 1976'da Falanjist milislerin saldırdığı Tel ez-Zatar ve Cisir el-Başa kampları, 1963'te Lübnan Devleti tarafından mensuplarının Raşidiyye Kampı'na nakledildiği Baalbek'teki Ğuru Kampı'dır. Üçüncü kategori ise UNRWA'ya bağlı olmayan yaklaşık 50 yerleşim alanında yaşayan mülteci ailelerdir. Bu yerleşim alanlarının 13'ünde kampları zarar gören veya tamamen yıkılan mülteciler bulunmaktadır. Birkaç yüz ailenin birlikte yaşadığı bu yerleşimler genellikle kampların çevresinde yer almaktadır ve buralarda yaşayanlar UNRWA'dan yardım alamamaktadır.¹⁷

Dördüncü grup ise 2011'de Suriye'de başlayan savaşın ardından Lübnan'a gelen Filistinli mültecilerdir. Suriye'deki savaşın ortaya çıkardığı mülteci krizi, Türkiye'den sonra en çok Lübnan'ı etkilemiştir. Savaşın ilk yıllarında açık kapı politikası uygulayan Lübnan'a 1 milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı gelmiştir. BM'ye göre bunların 27.700'ü, sivil toplum kuruluşlarına göre ise 60.000'i Filistinli mültecilerdir. Üçüncü defa yerlerinden edilerek Suriye'den gelen Filistinli mülteciler,

yasal statüden yoksun oldukları için temel ihtiyaçlara erişimde büyük zorluk yaşamaktadır.

Mülteci kampları Lübnan'ın geneline yayılmış durumdadır. Nahr el-Barid ve Beddavi Kuzey Valiliği, Mar İlyas ve Şatilla Beyrut Valiliği, Burc el-Baracne ve Dbayeh Cebel-i Lübnan Valiliği, Vafel, Bekaa bölgesi, Ayn el-Hilveh, Mieħ Mieħ, el-Buss, Raşidiyye ve Burc eş-Şimali Güney Lübnan Valiliği sınırları içerisinde.

Raşidiyye Kampı

Raşidiyye Kampı eski ve yeni olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Eski kısım 1936'da Lübnan'a kaçan Ermeniler için Fransa yönetimi tarafından inşa edilmiştir. Yeni kısım ise 1963'te Filistin'in köylerinden kaçan ve Lübnan hükümeti

tarafından Baalbek ve el-Buss kamplarından çıkartılan Filistinliler için UNRWA tarafından yapılmıştır. Tire şehrinin beş kilometre güneyindeki kamp, özellikle 1982-1987 arasında yaşanan çatışmalardan oldukça etkilenmiştir. Çatışmalar

sırasında 600'den fazla ev tamamen kullanılamaz hâle gelmiş, 5.000'den fazla mülteci yerinden edilmiştir; diğer evlerin de ciddi bir onarıma ihtiyacı vardır.¹⁸ Kamptaki iş imkânları oldukça kısıtlıdır ve nüfusun önemli bir kısmı tarımda veya inşaat sektöründe çalışmaktadır.

27.500'den fazla kayıtlı mültecinin bulunduğu kampta nüfusun %27'si 13 ila

25 yaş arasındadır. Kampta 2.000'den fazla öğrencinin eğitim aldığı dört okul ve birincil sağlık hizmeti veren bir sağlık merkezi bulunmaktadır. Kamptaki ana sorunlar; evlerin birçoğunun rutubetli ve onarıma ihtiyaç duyuyor olması, iş imkânlarının kısıtlı olması ve uyuşturucu kullanımının yaygın olmasıdır.¹⁹

Burc eş-Şimali Kampı

Lübnan'ın güneyindeki Tire şehrine üç kilometre mesafede bulunan Burc eş-Şimali Kampı, 1948 yılında kurulmuştur ve hem Filistin'den hem de Lübnan'ın farklı yerlerinden gelen mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. UNRWA'nın 1955'te hizmet vermeye başladığı kamp, İsrail'e yakın konumu sebebiyle birçok defa saldırıya uğramış, özellikle 1982 işgalinde büyük zarar görmüştür.

Lübnan'daki en fakir kamplardan biri olan Burc eş-Şimali'de kalanlar genellikle mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Kampta kan hastalıkları oldukça yaygındır.

Yaklaşık 19.500 kişinin yaşadığı kampta nüfusun %50'si 13 ila 40 yaş aralığındadır. Burc eş-Şimali'de 1.900 öğrencinin eğitim aldığı üç ilkokul vardır, ortaokul seviyesindeki öğrenciler ise Raşidiyye Kampı'ndaki okula gitmektedir. UNRWA, kampta yaşayan 1.100'den fazla aileye kişi başı yıllık 120 dolar yardım yapmaktadır.

Kamptaki ana sorunlar; yüksek işsizlik, hasarlı altyapı, kan hastalıkları ve kronik hastalıklardır. Ayrıca kampa Suriye'den gelen mülteciler sebebiyle yaşanan sorunlar da fazlasıyla hissedilmektedir.²⁰

Ayn el-Hilveh Kampı

Ayn el-Hilveh Kampı, 1948'de Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından Lübnan'ın güneyindeki Sayda'da kurulmuştur. UNRWA'nın 1952'de faaliyete başladığı kampta, Filistin kasabalarından gelen mültecilerin yanı sıra

Ayn el-Hilveh, Filistinliler arasında Filistin kamplarının başkenti olarak anılmaktadır.

iç savaş döneminde ve Nahr el-Barid çatışması sonrasında ikinci defa yerinden edilen mülteciler de yaşamaktadır. Bu sebeple burası Lübnan'daki en kalabalık ve en büyük mülteci kampıdır. Ayn el-Hilveh, Filistinliler arasında Filistin kamplarının başkenti olarak anılmaktadır.

Kamp sakinleri genellikle mevsimlik işlerde veya inşaatlarda çalışmaktadır ve çocukların bir kısmı ailelerine yardım etmek için okullarını bırakmak zorunda kalmıştır. Kamptaki evler birbirine çok yakın ve oldukça küçüktür.

59.660 mültecinin kayıtlı olduğu kampta sekiz okulda 6.000'den fazla çocuk eğitim görmektedir. Kampta birincil sağlık hizmeti veren iki tıp merkezi vardır; ikincil ve üçüncül sağlık hizmetleri ise sözleşmeli hastanelerden sağlanmaktadır.²¹

Burc el-Baracne Kampı

1948 yılında Kızılhaç Teşkilatları Birliği tarafından inşa edilen Burc el-Baracne Kampı, başkent Beyrut'un varoşlarında yer almaktadır. İlk zamanlarda kampta 3.500 Filistinli kalsa da Lübnan iç savaşı sırasında bu sayı hızla artmıştır. Lübnan'daki bazı kampların yıkılması ve Suriye'den gelen mültecilerin bir kısmının buraya yerleşmesiyle birlikte kamptaki kayıtlı mülteci sayısı 19.539'a yükselmiştir.

Kamptaki en önemli sorunlardan biri güvenlidir. Kamp içerisinde çeşitli örgütlere bağlı birçok askerî kanat bulunmaktadır. Ayrıca dışarıda suç işleyen kişilerin bu kampı sığınak olarak kullanması gibi durumlar da yaşanmaktadır. Kampın güvenliği kamp sakinlerince sağlanmaktadır. Sadece giriş çıkışı kontrol eden Lübnan Askerî Kuvvetleri'nin kamp içerisinde herhangi bir çalışması yoktur. Kampa Lübnanlı ve Filistinliler haricindekilerin girişi ancak özel izinle mümkündür. Tüm bunlara rağmen zaman zaman kampa sızan kişilerle kampa yaşayan gruplar arasında çatışmalar çıkmaktadır.

Öğrencilerin maddi gerekçelerle okulu bırakması, nüfusun çok kalabalık olması, evlerin küçük ve yaşamaya elverişsiz oluşu, güvenlik koşullarının kötü oluşu, kamptaki başlıca sorunlardır.

Kamp nüfusunun hızla artması, yeni gelenlerin evlerinin düzensiz ve rastgele yapılmasına sebep olmuştur. Artan inşaatlar sebebiyle yollar daralmış, altyapı iyice yetersiz hâle gelmiştir. Burc el-Baracne, Beyrut'ta kilometrekareye en fazla insanın düştüğü ve yaşam koşullarının en kötü olduğu kamptır. 2009'da UNRWA tarafından kampın altyapısında bazı iyileştirmeler yapılmış olsa da bu konudaki sorunlar devam etmektedir.

Burc el-Baracne, Beyrut'ta kilometrekareye en fazla insanın düştüğü ve yaşam koşullarının en kötü olduğu kamptır.

Kötü yaşam koşulları sebebiyle özellikle bazı hastalıkların arttığı kampta, sadece bir tane sağlık merkezi vardır.²²

Devletin hiçbir desteğinin veya planlamasının olmadığı Burc el-Baracne'de, yardım kuruluşları da kalıcı bir çözüm üretemedikleri için her yandan elektrik hatlarının geçtiği sokaklar, ciddi tehli-

keler barındırmaktadır. Elektrik ve su hatlarının aynı yerden geçmesi sebebiyle sık sık elektrik çarpması kazalarının olduğu kampta, bu sebeple ölümler de yaşanmaktadır. Ayrıca kamp içerisindeki kanalizasyon hatlarının eski olması ve ihtiyacı karşılamaması sebebiyle özellikle kış ve ilkbahar aylarında çok sık su baskınları yaşanmaktadır.²³

Beddavi Kampı

Beddavi Kampı, 1955 yılında Trablus'un beş kilometre uzağına kurulmuştur. 1974 ve 1976 yıllarında yıkılan Nebatiyeh ve Tel ez-Zatar kamplarından ve 2007'de Nahr el-Barid Kampı'ndan gelenlerle birlikte kamp sakinlerinin sayısı bir hayli artmıştır. Sadece Nahr el-Barid'den 10.000 kişinin geldiği tah-

min edilen kamptaki kayıtlı mülteci sayısı 21.252'dir.

Yedi okul ve bir sağlık merkezinin bulunduğu kamp, kapasitesinin üzerinde mülteciye ev sahipliği yaptığı için altyapı hizmetleri yetersiz kalmaktadır. Kamptaki en temel sorunlar; yoksulluk, işsizlik ve nüfusun çok yoğun olmasıdır.²⁴

KAMPLARDA İNSANİ DURUM

Lübnan, ne 1951 BM Mülteci Sözleşmesi'ni imzalamış ne de 1967 Protokolü'ndeki mülteci haklarını tanımıştır; dolayısıyla ülkedeki Filistinlilerle ilgili yasal süreçler, iç hukuk düzenlemeleriyle sınırlandırılmıştır. Buna göre Filistinli mültecilere “vatandaşlık” hakkı tanınmamakta ve 1962’de alınan bir kararla mülteciler “kendi ülkelerinden belgesi olmayan ve Lübnan’da yaşayan özel bir yabancı grup” olarak değerlendirilmektedir. Bu karara bağlı olarak mültecilerin çalışma izni almaları zaman içinde daha da zorlaştırılmış, mülkiyet hakları yok sayılmıştır.²⁵

1969’da imzalanan ve içeriği gizli tutulan Kahire Anlaşması ile mültecilere ikamet izni, hareket özgürlüğü, iş hakkı, kamplara otonomi gibi hakların verildiği iddia edilse de bunların birçoğu gerçekleşmemiştir.

1990’lı yıllardan itibaren ise Filistinli mültecilerin Lübnan’daki varlığı güvenlik tehdidi olarak algılanmaya ve istikrarı bozan bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Kamplar tel örgülerle güvenlik

Kamplardaki Başlıca Sorun Alanları

Yüksek işsizlik

Mültecilerin birçok iş kolunda çalışmasının yasak olması

Ağır hastalıkların tedavisinde yüksek ücretler istenmesi

Kronik hastalıklar

Hasarlı altyapı

Bakımsız ve sayıca yetersiz evler

Açık elektrik kablolarının can güvenliğini tehdit etmesi

Eğitim altyapısındaki yetersizlikler

Kış aylarında yakacak ihtiyacı

Farklı gruplar arasındaki çatışmalar

Uyuşturucu kullanımı

çemberine alınmış, kontrol noktaları arttırılmış, kamp sınırlarının genişletilmesi, yeni binaların inşa edilmesi ve kampların içerisine inşaat malzemesi sokulması yasaklanmış²⁶ ve mültecileri baskı altına alacak bir dizi karar hayata geçirilmiştir.

İstihdam

Lübnan’da 1995 yılından itibaren 621/1 sayılı kararname ile öğretmenlik, mühendislik, yönetim ve bankacılık, ticaret, eczacılık, kuyumculuk gibi birçok iş kolunda çalışmak sadece Lübnanlılara has kılınmış ve Filistinlilerin 70 iş kolunda çalışması yasaklanmıştır;²⁷ bu sayı daha sonra

uluslararası kuruluşların baskısıyla 39’a düşürülmüştür.

2010 yılında İş Kanunu’nda ve Sosyal Güvenlik Kanunu’nda Filistinli mültecilerin istihdamına yönelik önemli yasal değişiklikler yapılmış fakat 2011’de Arap Baharı’nın başlaması ve Suriye’de

Lübnan'da 1995 yılından itibaren 621/1 sayılı kararname ile öğretmenlik, mühendislik, yönetim ve bankacılık, ticaret, eczacılık, kuyumculuk gibi birçok iş kolunda çalışmak sadece Lübnanlılara has kılınmış ve Filistinlilerin 70 iş kolunda çalışması yasaklanmıştır.

yaşanan kriz, bu düzenlemelerin uygulanmasını mümkün kılmamıştır. Üstelik Lübnan hem Suriye'deki savaşın kendi topraklarına sıçramasına engel olmak hem de 1 milyon Suriyeli ile artan mülteci sayısına yönelik önlemler almak için yeni zorlayıcı uygulamaları benimsemiştir. Özellikle 2019 yılında Lübnan Çalışma Bakanlığı'nın yabancılara ait ya da yabancılar tarafından kiralanmış ancak çalışma izni bulunmayan işletmelerin kapatılması, yabancılara ait ticari işletmelerde çalışanların %75'inin Lübnanlı olması gibi birtakım kararları içeren yasal düzenlemeleri gündeme getirmesi, Filistinliler arasında tepkiyle karşılanmıştır. Filistinlilere ait iki dükkanın kapatılması üzerine yapılan gösterilerin ardından Bakan Kamil Ebu Süleyman, yasanın Filistinlileri kapsamadığını duyurmuştur.²⁸

Lübnan, Filistinlileri ne tam olarak "yabancı işçi" ne de mülteci olarak tanımlamaktadır. Bu da Filistinlilere yönelik keyfi tedbirler alınmasının yolunu açmaktadır. Lübnan'daki bir Filistinli, nasıl bir eğitim geçmişine sahip olduğu fark etmeksizin, düşük

gelirli ve çoğunlukla çalışma izni gerektirmeyen günlük işlerde çalışmak zorundadır. Bu işlerin çoğu tehlikeli işler olarak kayıtlara geçmektedir. Sağlık güvencesi ve sendikalaşma faaliyetlerine de izin verilmemektedir. Özellikle 2011 sonrasında 1 milyondan fazla Suriyeli mültecinin bölgeye gelmesiyle ucuz iş gücü daha da artmış, Lübnanlı Filistinlilerin iş bulmaları iyice zorlaşmıştır.

Filistinli mülteciler arasında işsizlik oranı %56'dır.²⁹ Çalışanların %75'inin aldığı para, asgari ücretin altındadır ve %95'inin de sağlık güvencesi bulunmamaktadır.³⁰ Kötüleşen ekonomik şartlar sebebiyle yoksulluk oranı hızla artmaktadır. Lübnanlı Filistinliler arasında yoksulluk oranı %65'i bulmuştur. Günlük kazancın 1,25 doların altında olması anlamına gelen derin yoksulluk oranı ise %6,6'dır. Suriyeli Filistinliler arasındaki yoksulluk oranı %89, derin yoksulluk oranı %9 civarındadır ve bu insanların %80'i UNRWA'nın yardımlarına bağımlı olarak hayatını sürdürmektedir.³¹

Bir yılı aşkın süredir Lübnan'ın içinde bulunduğu ekonomik kriz, kamplardaki ekonomik göstergeleri oldukça kritik bir seviyeye çekmiştir. Pandemi sürecinde sınırların kapanması Lübnan'da ekonomiyi durma noktasına getirirken Filistin kamplarında daha önce görülmeyen bir iş ve gıda sorunu yaşanmaya başlamıştır. Öyle ki kamplarda kıtlık olabileceği yönünde uyarılar yapılmaktadır.³²

Sağlık

Lübnanlı Filistinliler için en büyük sorun alanlarından biri sağlık hizmetlerine erişimdir. Mülteciler devlet tarafından verilen bir kimliğe sahip olmadıkları için kamunun ücretsiz sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır ve UNRWA'ya bağımlı durumdadır. Muayene, basit ücretsiz ilaçlar, anne ve çocuk bakımı gibi birinci basamak sağlık hizmetleri veren UNRWA, 28 sağlık ocağında yıllık 1 milyonu aşkın hasta tedavi etmektedir;³³ ayrıca mültecilerin ikincil ve üçüncül sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için de Lübnan'daki hastanelerle bir sözleşme imzalamıştır ve masrafların bir kısmını karşılamaktadır. Filistinli aileler, ağır hastalar için hastaneler tarafından istenen fahiş fiyatları karşılayamamaktadır.

UNRWA'nın mültecilere sunduğu tedavi hizmeti yetersizdir ve basit sağlık problemlerine yöneliktir. Üstelik aşırı kalabalık alanlar, hijyenik koşulların tesis edilememesi, altyapının yetersizliği, gıda ve temiz içme suyuna erişimde yaşanan sorunlar sebebiyle Filistinliler arasındaki sağlık problemleri her geçen gün daha da artmaktadır.

Sağlık sorunlarının artmasındaki en önemli sebeplerden biri, yeterli ve temiz gıdaya erişimin azalmasıdır. Filistinli mültecilerin %62'si yetersiz beslenmektedir; çocukların ise %27'si gıda güvenliği olmayan hanelerde yaşamaktadır. Ailelerin %25'inden fazlası yeterli miktarda meyve, sebze, et ve süt ürününe erişememektedir. Suriyeli

Filistinli ailelerin %94,5'i güvenli olmayan ve yetersiz gıda tüketmektedir.³⁴

Lübnanlı Filistinlilerin %31'i kronik hastalıklardan, %21'i ise nörolojik hastalıklardan muzdariptir. Ailelerin %15'inde en az bir engelli birey vardır. Engeli çocukların %30'u eğitim imkânından mahrumdur.³⁵

Suriye'den gelen Filistinli nüfusunun %99'unun UNRWA dışında bir sağlık güvencesi yoktur. Ailelerin %83'ünün en az bir üyesinde kronik hastalık bulunmaktadır. Ailelerin onda birinde en az bir kişinin bir engeli vardır. Engellilik daha çok yaşlı bireylerde fonksiyonel hareketlerin kaybedilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca mülteci ailelerde psikolojik hastalıklar da oldukça sık görülmektedir.³⁶

Koronavirüs Süreci

2020 yılının son ayları itibarıyla koronavirüs vaka sayısına göre Lübnanlılar arasındaki ölüm oranı %1 iken, bu oran mülteciler arasında %2,4'tür. Lübnan-Filistin Diyalog Komitesi'nin hazırladığı bir raporda, 2020 sonu itibarıyla 36.000 Filistinli mültecinin yoğun bakım tedavisine ihtiyaç duyabileceğine dikkat çekilmektedir. 70 yaş ve üzeri için hastalığın risklerinin arttığı bilinmektedir, dolayısıyla 10.825 Filistinli mültecinin bu bağlamda savunmasız olduğu belirtilmektedir.³⁷

Kamplardaki aşırı kalabalık nüfusun sosyal mesafeyi korumayı mümkün kılması ve UNRWA'nın sorumluluklarını yerine getirmemesi sebebiyle Filistinli mülteciler arasındaki vaka sayısının artmasından endişe edilmektedir. Yardım fonlarındaki azalmadan ötürü talepleri karşılama zorlanan uluslararası yardım kuruluşları sağlık, su ve sanitasyon, nakdi yardım, eğitimin devamlılığı gibi konularda mültecilere desteğin hayati önemde olduğuna dikkat çekmektedir.³⁸

Eğitim

Lübnan'daki Filistinli çocuklar devlet okullarına kabul edilmedikleri için eğitimlerine sadece UNRWA'ya bağlı okullarda devam edebilmektedir. Bu kurum, Lübnan'da toplam 65 okulda 5.254'ü Suriyeli Filistinli, 31.706'sı Lübnanlı Filistinli olmak üzere toplam 36.960 öğrenciye eğitim imkânı sağlamaktadır.⁴⁰ Sınıf başına 50'den fazla öğrencinin düştüğü bu okullarda öğretmen

Kamp sakinleri UNRWA'nın sağlık merkezlerinin genellikle kapalı olduğunu ve Covid-19 hastalarına tedavi sunmadığını, hastaların kendi kendilerini karantinaya alarak iyileşmeyi beklediklerini anlatmaktadır.

Birçoğu günlük işlerle hayatını sürdüren mülteciler, koronavirüs sebebiyle karantinaya girdiklerinde tamamen dışa bağımlı hâle gelmektedir. Bu insanlar karantina sürecinde sadece sivil toplum kuruluşları ve diğer mültecilerin destekleriyle ayakta kalabilmektedir.

Lübnan lirasının hızlı bir şekilde değer kaybetmesi ve devam eden ekonomik krizin üzerine pandemi sürecinde iş yerlerinin kapanması ve getirilen kısıtlamalar, mülteciler arasındaki işsizlik oranını daha da arttırmıştır. Öyle ki pandemi döneminde işsizlik oranının %60'larından %90'lara çıktığı iddia edilmektedir. Mülteciler iç savaş döneminde bile böyle bir yoksunluk yaşamadıklarını, bir gün çalışmazlarsa o gün yiyecek bulamayacak durumda olduklarını söylemektedirler.

eksikliği, yeterli eğitim araç gerecinin bulunmaması, eğitim için uygun bir fiziki çevre olmaması gibi sorunlar yaşanmaktadır. Çocukların hem eğitim altyapısının yetersizliği hem de ailelerinin maddi imkânsızlıkları sebebiyle çalışmak zorunda kalmaları, eğitime devamlılık oranlarını düşürmektedir. 18-29 yaş aralığındaki Filistinli gençlerin %60'ı temel eğitim sürecini dahi tamamlayamamaktadır.

Üniversite eğitimi ücretli olduğundan yalnızca bu ücreti karşılayabilenler üniversiteye gidebilmektedir. Öte yandan Filistinlilerin Lübnan'da istedikleri mesleği yapmalarına izin verilmemesi, çocukların eğitime katılımlarının ve devamlılıklarının düşük olmasının en temel psikolojik sebeplerinden biridir. Örneğin Şatilla Kampı'nda yaşayan

14 yaşındaki Muhammed Daud, okula gitmek yerine çalışmayı tercih ettiğini çünkü okulu bitirse bile Filistinli olması sebebiyle sadece boyacı, fırıncı, çöpçü, elektrikçi ya da tamirci olabileceğini söylüyor.⁴¹ Üniversite mezunu gençler mesleklerini icra edebilmek için genellikle yurt dışında yaşamak zorunda kalmaktadır.

Altyapı

Lübnan'da on yıllardır süren çatışmaların en önemli sonuçlarında biri de mülteci kamplarının altyapısında yol açtığı tahribattır. Kamplarda zaten güvenli ve yeterli olmayan altyapı, çatışmalar sırasında büyük hasar almış; sonrasında hem gerekli iyileştirmelerin yapılamaması hem de artan nüfus sebebiyle daha da

büyük bir soruna dönüşmüştür. Bilhassa Suriyeli Filistinlilerin gelmesiyle elektrik, su, kanalizasyon gibi hizmetlerin yetersizliği iyiden iyiye hissedilir olmuştur.

Kamplardaki başlıca sorunlardan biri de evlerin bakımsızlığıdır. Nüfusun artmasıyla zaten yetersiz olan mevcut

konutlar ihtiyacı karşılayamaz hâle gelmiştir. Ancak kamplarda yeni konut inşa edilmesini engellemeye çalışan Lübnan Devleti, kamplara inşaat malzemelerinin girişini yasakladığı için Filistinliler de binaları dikey olarak genişletmekte, bu da kamplarda gelişigüzel bir yapılanmanın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Konut yetersizliği yanı sıra evlerin güneş görmemesi ve çeşitli sebeplerle oluşan su sızıntıları dolayısıyla oluşan rutubet, solunum yolu hastalıkları başta olmak üzere birçok sağlık sorununa yol açmaktadır.⁴²

Lübnanlı Filistinli ailelerin neredeyse yarısı, bir odada üç kişinin uyumak zorunda olduğu kalabalık evlerde yaşamaktadır. Evlerin %78'i nemden, %62'si sızıntılardan etkilenmektedir; onda birinde ise şiddetli sızıntılar görülmektedir. Evlerin %52'sinin havalandırma koşulları çok kötüdür, %55'i ise güneş görmemektedir.

Yeterli su bulunmasına rağmen kaynak kalitesinde sorun olduğu için suların sadece %84'ü kullanıma uygundur. Ailelerin %61'i içmek için, %51'i yemek yapmak için su satın almaktadır. Lübnanlı Filistinli ailelerin %9'u çatısı veya duvarları çinko veya ahşaptan yapılmış konutlarda yaşamaktadır. Ayrıca ailelerin dörtte biri hiçbir ısıtma sistemine sahip değildir.

Suriyeli Filistinli ailelerin yaşadığı evlerin ise %81,1'i nemden etkilenmektedir; %68'inde su sızıntısı, %11,9'unda ağır su sızıntısı söz konusudur. Suların %78,9'u kullanıma uygundur; fakat suyun kalitesi kötü olduğu için ailelerin %51,2'si yemek yapmak için, %61,8'i içmek için suyu satın almaktadır. Ailelerin %92,6'sının başlıca geçim kaynağı UNRWA'nın yardımlarıdır.⁴³

Suriyeli Filistinli ailelerin %80'i bir odada üç kişinin uyuduğu kalabalık evlerde yaşamaktadır. İnşaat malzemelerine getirilen kısıtlama sebebiyle evlerini genişletemeyen Filistinli ailelerin yaklaşık beşte biri 11-20 metrekare arasındaki evlerde yaşamaktadır. Ailelerin %5'inden daha azı bir ulaşım aracına sahiptir.⁴⁴

Kamplardaki nüfusun hızla artmasına karşın kamp alanlarının genişletilememesi, mezarlık alanıyla ilgili sorunları da gündeme getirmektedir. Mülteciler vefat eden yakınlarını defnetmek için yerlerinin kalmadığını, bazı mezarlara ikinci, üçüncü defa cenaze gömdüklerini ifade etmektedir. Yeni mezarlık alanları, Filistinli mültecilerin en önemli ihtiyaçları arasındadır.

Çocuklar ve Gençler

Filistinliler geleneksel olarak kalabalık ailelere sahiptir; dolayısıyla çocuklar ve gençler Filistin toplumunda nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. UNRWA'nın hizmetlerinden faydalanan

204.631 kişinin yarısı 24 yaş altındadır; %20-25'i ise 15-24 yaş aralığındadır.

Filistinli mülteci ailelerin çocukları kamplarda doğmakta ve yoksunluk-

Lübnan'daki Kamplarda Filistinli Gençlerin Durumuna İlişkin Temel Göstergeler							
	Erkek 10-14 yaş (%)	Erkek 15-18 yaş (%)	Erkek 19-24 yaş (%)	Kız 10-14 yaş (%)	Kız 15-18 yaş (%)	Kız 19-24 yaş (%)	Ortalama (%)
Kötü konut şartlarında yaşayanlar	%11,2	%7,5	%14,9	%13	%14,9	%11,2	%12,2
Sağlık problemleri olanlar	%21,6	%15	%16,3	%12,5	%10,3	%9,7	%13,8
Ekonomik açıdan sürekli zorluk yaşayanlar	%36,8	%20,7	%27,2	%25	%32	%29,6	%28,1
Örgün eğitime katılamayanlar	%13,6	%35,6	%43,5	%17	%29,1	%29,5	%28,8
İki veya daha fazla sınıf tekrarı yapanlar	%8	%14,4	%12,9	%6	%7,4	%7,6	%9,3
Kamptan hiç ayrılmayanlar veya nadiren ayrılanlar	%32,8	%16,2	%15,8	%47,5	%30,9	%23	%27,7
Kamp dışında güvensiz hissedenler	%35,2	%36,3	%41,8	%34,5	%20,7	%20,4	%31,3
Duygusal sıkıntı yaşayanlar	%48,8	%56,2	%68,3	%69,5	%64	%74	%64,6

Kaynak: UNRWA & UNICEF

Özellikle “Z Kuşağı” olarak anılan genç nesil, sosyal medya aracılığıyla dünyadaki gelişmelerden daha fazla haberdar olduğundan, kamplardaki yoksunluklar çok daha fazla görülmeye ve hissedilmeye başlanmıştır.

lar içerisinde büyümektedir. Öyle ki Lübnanlı Filistinli gençlerin %70’ten fazlası yoksulluk, %5’i aşırı yoksulluk içindedir. Suriyeli Filistinli gençlerin ise %90’dan fazlası yoksulluk, %13’ü aşırı yoksulluk çekmektedir. Gençlerin %28,1’i ekonomik açıdan sürekli zorluk yaşamaktadır.

Ailelerinin geçimine katkı sağlamak için birçok genç okulu bırakmakta veya çok sık devamsızlık yapmaktadır. Sosyoekonomik koşullar, Lübnan’daki kısıtlayıcı yasal statü ve hareket kısıtlamaları, okullaşma oranını düşürmektedir. En düşük okula kayıt oranı ortaokul düzeyindedir. Lübnanlı Filistinli çocukların ortaokula kayıt oranı %61,2 iken bu oran Suriyeli Filistinli çocuklarda %35,8’dir. Gençlerin %28,8’i örgün eğitime katılamamakta, %9,3’ü iki veya daha fazla sınıf tekrarı yapmaktadır.

Sosyoekonomik yetersizlikler ve kamplardaki kötü yaşam koşulları, hastalıkların da yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Mülteci çocukların ve gençlerin %13,8’inin en az bir sağlık problemi vardır. 15-24 yaş arasındaki gençlerin %17’si kronik bir hastalığa sahiptir. Ayrıca hareket kısıtlılığının da etkisiyle çocukların ve gençlerin %64,6’sı psikolojik olarak sıkıntı yaşamaktadır; %27,7’si kamp dışına

hiç çıkmamıştır veya çok nadir çıkmıştır; %31,3’ü kamp dışında güvenlik tehdidi hissetmektedir. Gençler kamp dışına genellikle iş aramak için veya okula gitmek için çıkmaktadır. Hareketliliği kısıtlayan önemli faktörlerden biri de asker ve polis kontrol noktalarıdır.

Filistinli ailelerde “Nakba”dan bu yana Filistin’e geri dönüş, direniş söylemleri ve umut, nesilden nesle aktarılmış, kamplardaki çocuklar da böyle bir atmosfere doğmuştur. Kamplarda yoksulluk ve umut hep bir arada var olmuştur. Fakat özellikle “Z Kuşağı” olarak anılan genç nesil, sosyal medya aracılığıyla dünyadaki gelişmelerden daha fazla haberdar olduğundan, kamplardaki yoksunluklar çok daha fazla görülmeye ve hissedilmeye başlanmıştır. ABD’nin UNRWA’ya yardımlarını kesmesi, Arap ülkelerinin İsrail’le normalleşme adımlarına paralel olarak Filistinlilere yardımlarını azaltmaları, bir yılı aşkın süredir Lübnan’da yaşanan ekonomik kriz ve pandemi süreci, kamplarda daha önce hiç görülmemiş bir ekonomik zorluk döneminin yaşanmasına yol açmıştır.

Uzmanlar maddi sorunlar, eğitim imkânlarına erişimde yaşanan güçlükler, ağır hastalıkların tedavisinde karşılaşılan çaresizlikler ve en önemlisi de bir insan olarak haklarının tanınmaması sebebiyle gençlerin ciddi travmalar yaşayabileceğine dikkat çekmekte ve gelecekte gençler arasında uyuşturucu kullanımının yaygınlaşması ve farklı silahlı örgütlere katılımlarda artış yaşanması gibi durumların söz konusu olabileceğine dair uyarılarda bulunmaktadır.

ŞAHİTLİKLER

Hacı Nasır

Aslen Filistin'in Taberiye kentindeyim. 1948 yılında ailem önce Ürdün'e sonra Suriye'ye göç etmiş. Ben Yermük Kampı'nda doğdum. 2012'de Lübnan'a geldim. Yedi kardeşim var ve her biri başka bir ülkede. Almanya, Ürdün, İsveç vd. Yedi kardeşten sadece ben Lübnan'da yaşıyorum. Dokuz yıldır kardeşlerimden hiçbirini görmüyorum. Onları görmek benim için bir hayal oldu artık. Yermük'te hepimiz aynı binada yaşıyorduk, savaştan sonra her birimiz bir yere dağıldık. Suriye'deki savaş başlayınca herkes kendini korumak için bir yere gitmek zorunda kaldı. Ailesinin nerede olduğunu bilmeyenler bile var. Kardeşlerimin nerede olduğunu Suriye'den ayrıldıktan ancak altı-yedi ay sonra öğrenebildim.

Bir kızım eşiyle birlikte Suriye'de, dokuz yıldır görmüyorum. En son gördüğümde torunlarım 6-7 yaşındaydı, şimdi 15 yaşındalar. Şu an onları görsem belki tanıyamam. Sadece telefon üzerinden görüşebiliyorum. Onları görmek, sarılmak istiyorum. Suriye'den Lübnan'a bu hicret, insanları 1948'deki hicretten daha fazla etkiledi. Suriye savaşı herkesi paramparça etti.

Suriye'den ilk önce eşim ve çocuklarım çıktı. Ben ailemden üç ay sonra Lübnan'a gelebildim. Lübnan'a geldiğimde Suriye'den gelenlerin nerede toplandığını sordum. Burc el-Baracne'yi gösterdiler ama ailemi hemen bulamadım. 17-18 gün sokaklarda yatтым.

Bir büyüğümüz "Ölü, ölüye tahammül edemez, taşıyamaz." derdi. Burc el-Baracne Kampı'ndakiler zaten aç, yorgun ve bitkindi. Kampta savaştan önce 20.000 kişi yaşıyormuş, şimdi 50.000 kişi. Su, elektrik bunların hepsi zaten büyük sorunmuş, şimdi iyice yetersiz hâlde. Önceden burada bir evin kirası 100.000'miş, şimdilerde 500.000. Kamptakiler fakir ve aç olmalarına rağmen bize hoşgörüyü davrandılar ve ekmeklerini bizimle paylaştılar. Filistin halkı cömert ve birbirini seven bir halk ama dünya bize karşı öyle değil. Olaylar hiçbir zaman bizim lehimize olmadı.

Lübnan'daki Filistinlilerin yaşadığı en büyük sorun fakirlik. Filistinliler zaten pek çok meslekte çalışmıyor, yasak! Kampa dışarıdan bir şey satın almak yasak! Dışarda kaçak olarak çalışanlar var. Ben de çalışmak için kamp dışına çıktığımda yakalanmamak için kaçmam gerekecek. Lübnan'daki Filistinliler için de Suriye'den gelen Filistinliler için de durum aynı.

Burada dokuz kişilik bir aile olarak yaşıyoruz ve yardımlar yetersiz kalıyor. İlk geldiğimiz yılda, 2012'de, yardımlar çok fazlaydı. Bundan üç-dört yıl sonra yardımlar bıçak gibi kesildi. 2012'de haftalık yardımlar gelirken şimdi altı-yedi ayda bir falan gelmeye başladı.

Sağlık alanında da ciddi sorunlar yaşıyor. UNRWA korona sürecinde olağanüstü hâl koşullarını uygulamadı,

hastaneler genellikle kapalı. Korona sebebiyle kapalı olduğunu söylüyorlar. Ağır hastalar hastanelerde ölüyor. Mesela birisinin ameliyat olması gerekiyor. 200.000 lira para istiyorlar ama hasta veremiyor ve ölüyor. Tedavi için yardım yapılıyor ama çok nadir ve az. Burada karaciğer kanseri olan yedi-sekiz yaşlarında bir kız var. Ona ilaç tedavisi gerekiyor ve bunun için 12.000 dolar isteniyor ama ailesinin değil 12.000 doları, 1 doları bile yok! Bu insanların tedavi göremiyor olması zulüm değil de nedir!

Gassan Tevfik Lahan

Filistin'in Akka şehrindenim. Babam 1948'deki savaştan sonra gelmiş Lübnan'a. Ben Lübnan'da doğdum. 22 yıldır bu kampta, Burc el-Baracne'de yaşıyoruz. Üç oğlum ve bir kızım var. Onlar da bizimle burada yaşıyor; biri lise öğrencisi, ikisi okulu bitirdi, biri üniversite mezunu.

Temel problemimiz işsizlik ve kampın bakımsız olması. Kamp çok kalabalık ve kesinlikle hiç temiz değil. Su ve elektrik yetersiz. En çok bunlara ihtiyaç duyuyoruz. Bu problemler bir an önce

Suriye'deyken birçok hakka sahiptik, Suriyeliler gibiydik, hicret etmiş bir toplum gibi değildik. Ben buraya geldiğimde hicret etmiş biri olduğumu hissettim. Benim Suriye'de evim, arabam vardı. İş yerimde 20 Suriyeli çalışıyordu. Oradaki mal varlığım yerle bir oldu. Lübnan'a geldiğimde üzerimde sadece 5 lira vardı. Şimdi burada sokakta seyyar satıcılık yapıyorum, sebze meyve satıyorum. Satış yaparsam yemek yiyorum, yapamazsam yiyemiyorum. Bu kampta hayat böyle!

çözölmeli. Sağlık problemlerimizi genellikle kendimiz iş bulabildikçe halletmeye çalışıyoruz. İlaçları da kendimiz alıyoruz ve bulmak oldukça zor oluyor.

Suriye savaşının bizim üzerimizde çok büyük etkisi oldu. Suriyeli mültecilerin geliş kiralaları çok yükseltti, buna karşın çalışma ücretlerini oldukça düşürdü. Mesela bir işin ücreti 2 dolarken 1 dolara düştü. Ancak bütün bu sorunlara rağmen bizim Suriye'den gelen Filistinlilerle hiçbir problemimiz yok.

Hasan Mahmut

Suriyeli Filistinliyim. Aslen Hayfahıym. Suriye'deyken Dera Kampı'nda yaşıyordum. 2013 yılında Lübnan'a geldim. Başka bir kampta bir süre kaldıktan sonra 2014'te Burc el-Baracne'ye geldim.

Genel olarak yaşam şartları bizi zorluyor. İş yok, kiralar çok yüksek. Sabahtan gece yarısına kadar bir şeyler satıp

çocuklarıma yiyecek götürmeye çalışıyorum. Yardım alsak da Lübnan parasının değerinin düşmesinden sonra UNRWA'nın bir ay yetsin diye verdiği para bize sadece bir hafta yetiyor.

Ben ve 20 yaşındaki kızım diyaliz hastasıyız. İkimizin de bacaklarında yaralar var. Kardeşlerim bana sağlık konusunda

yardımcı oluyor, maddi destek veriyor ama gerekli tedaviyi göremiyoruz.

Bütün çocuklarımızı okula göndermemiz isteniyor ama bu çok zor. Şu an çocuklarımızın online eğitim alması gerekiyor ama hepsine bir telefon veya bilgisayar almamız mümkün değil. Çocuklarımızın

biri üniversitede, biri ilkokulda, biri de anaokuluna gidiyor. Hepsine yetişmem mümkün olmuyor. Bazen maddi yetersizliklerden dolayı okula gitmedikleri de oluyor. Ayrıca çocuklarımız Suriye'deki savaştan çok etkilendiler, psikolojik olarak rahatsızlandılar.

Zeyna Muhammed

Şatilla Kampı'nda doğdum. Üçü erkek, üçü kız altı çocuğum var. Kocam dört yıl önce bir kazada öldü. İki odalı bir evde yaşıyoruz. Kızlarım olduğundan mahremiyeti korumak için daha fazla oda yapmak istedik. Evin odalarını genişletmek istediğimiz dönemde eşimi kaybettim. Yardımlarla geçiniyorum. Çocukların yaşları büyüdükçe yardım vermiyor kurumlar. Yalnızca büyük

oğlum çalışıyor ama bu bize yetmiyor. Gıda, sağlık gibi her alanda sorun yaşıyoruz. Pasaportumuzdan Filistinli olduğumuzu anladıklarında parayı peşin ödemedi hastanelere almıyorlar. Ölek dahi içeri sokmuyorlar. Her şeyin çok pahalı olması bizim için büyük bir problem. Suriyeliler geldikten sonra durum daha da zorlaştı.

Subhiye Naif

43 yaşındayım. Biz üç kişilik bir aileyiz. Ben, annem ve kız kardeşim. Ailem 1948'de Filistin'den gelmiş. O tarihten beri de Ayn el-Hilveh Kampı'ndayız.

Kampta sağlık problemleri çok fazla yeterli tıbbi destek verilmiyor. Ekonomik sıkıntılar yaşanıyor. Hayat şartları çok ağır. Pahalılık sebebiyle geçinmek her geçen gün daha da zorlaşıyor. Evlerin onarılması gerekiyor. Ben 20 sene evimizi onarabilmek için uğraştım ve ancak iki yıl önce evimde onarım yaptırabildim. 20 yıl boyunca evde hiç su ısıtamadık,

elektrik sistemi yoktu ve sıcak suyu komşularımızdan alıyorduk.

Sağlıkla ilgili UNRWA'dan yardım alıyoruz ama ilaçları kendimiz karşılıyoruz veya özel hastanelere gidiyoruz. Çeşitli yardımlar yapılırsa da yeterli olmuyor.

Kız kardeşim de Suriye'den geldi. Suriyelilerin gelmesi bizi elbette etkiledi. Sokaklar daha kalabalık oldu, ekonomik sıkıntılar arttı, yeni evlere ihtiyaç oldu ama yapacak bir şey yok, çünkü onlar bizim akrabalarımız.

Halid ez-Zeyd

Sayda'daki Ayn el-Hilveh Kampı'nda halk komitesi üyesiyim. Kamp 1948'de kuruldu. Annem ve babam Taberiye ken-

tindendi. Bütün Filistinliler gibi onlar da o dönemde buraya gelmek zorunda kaldılar. Doğrudan bu kampa geldiler.

Başlarda çok zorluk çektiler. Burası ilk geldiklerinde İngilizlerin askerî kampı niteliğinde bir yerdi. Gelenlerin kimisine baraka, kimisine çadırdan bozma yerler gösterdiler. Kış aylarında soğuktan, yaz aylarında sıcaktan koruyan hiçbir şey yoktu. Ancak zamanla hayat nispeten düzelmeye başladı. Daha sonra herkes kendine küçük evler, odalar yaptı ama Filistin halkı olarak hâlâ birçok sıkıntı yaşıyoruz. Son dönemde sıkıntılar daha da artmaya başladı.

Bu kamp Lübnan'daki kampların en büyüğü ve en kalabalığı. Filistin sınırları dışındaki en fazla sayıda Filistinli bu kampta yaşıyor. Lübnan'daki Filistinliler medeni, insani, toplumsal anlamda hiçbir hakka sahip değiller. Ekonomik imkânlar ve güvenlik konularında da büyük sorunlar yaşıyorlar. Kampta bir kilometrekareye düşen insan sayısı en az 60.000. Kampın fiziki sınırları genişlemiyor ama nüfusu sürekli artıyor. Lübnan'ın koyduğu kısıtlamalar çerçevesinde çalışabiliyoruz ve mülkiyet hakkımız yok. Filistinli gençler tıp, mühendislik gibi bölümler okusalar da bu ülkede çalışamıyorlar.

Kampta zaten iktisadi ve toplumsal açıdan sorunlar var. Bunların üzerine bir de koronavirüs salgını bizi çok kötü etkiledi. Bu süreçte ülkeler kendi vatandaşlarına destek oluyor ama bizi destekleyecek bir ülkeye sahip değiliz. Karantinada olanların takibi gibi konularda kısmi destek yapılırsa da tedavi konusunda yardımcı olunmuyor. Mesela bir aile 14 gün karantinada kaldığında geliri tamamen kesiliyor ve temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hâle

geliyor. Lübnan'da koronavirüsten en fazla etkilenenler Filistinli mülteciler oldu. Sıkıntılar âdeta katlanarak arttı. Korona vaka sayısı bilinmiyor; çünkü test yapılamıyor. Belirtisi olan kişi, kendi kendini karantinaya alıyor.

Geçmişte sağlık alanında hemen hemen %100 destek veren UNRWA, siyasi sebeplerle yardımlarını azalttı. İnsanlara iş bulma konusunda da yardımcı oluyorlardı ama özellikle son birkaç yıldır bu yardımları da azaltmaya veya tamamen kesmeye başladılar. Oysaki son dönemde yaşananlarla birlikte Filistinli mültecilerin üzerine daha fazla yük binmiş oldu ve mülteciler artık bu yüklere tahammül edemiyor.

Lübnan'daki bütün kamplarda temel problem işsizlik. İşlerde süreklilik yok. İnsanların bir sonraki ay çalışıp çalışamayacağı belli değil. Ailelerin %75'inin sabit bir işi ve geliri yok. İnsanların bir kısmı yardımlarla bir kısmı da yurt dışında yaşayan akrabalarının gönderdiği paralarla geçiniyor.

Suriye savaşı başladığından bu yana Lübnan'a 90.000 Filistinli mülteci geldi. Bu bizleri çok fazla etkiledi. Ev sayısı zaten azdı, buradaki insanlara bile yetmiyordu. Şimdi binlerce kişi geldi; kimisi akrabaları tarafından misafir edildi kimisi Batı'ya göç etti. İş bulmak daha da zorlaşmaya başladı. Gelenlerin durumu çok kötüydü. Elleri ne varsa Suriye'de bırakıp gelmişlerdi. Hiçbir şeyleri yoktu ancak durumları yıllar geçtikçe Lübnanlı Filistinlilerle benzer hâle geldi.

“Yüzyılın Anlaşması” utanç anlaşmasıdır. Bu anlaşmadan ilk etkilenenler biz olduk. Amerika 311 milyonluk yardımı durdurdu; çünkü insanların zor durumda kalmasını istiyorlar. Bütün bunlardaki

temel amaç da Filistinlileri bıktırmak ve Yüzyılın Anlaşması’nı kabul etmelerini sağlamak. Bize hangi propaganda ile gelirlerse gelsinler bu anlaşmaya karşı durmaya devam edeceğiz.

Ahmed Musa Ebu Firas

Suriyeli Filistinliyim. Şam’da Jaramana Kampı’nda doğdum. 1981’de bir genç olarak Lübnan kamplarına geldim. 1983’te evlendim. Eşim Tel ez-Zatar Kampı’ndan bir ailenin kızıydı. Orada yaşanan çatışmalar sırasında yaralanmıştı. O günden bugüne Lübnan’da farklı kamplarda yaşadım. Şu an Beddavi Kampı’nda yaşıyorum. Bu kampa Sabra ve Şatilla Katliamı’ndan sonra geldim.

Suriyeli Filistinliler Suriye halkıyla aynı haklara sahiptir. Sadece cumhurbaşkanı olamıyorlardı. Suriye ordusunda en üst mertebelerde görev alabiliyorlardı. Mülkiyet ve çalışma hakkına sahipti. Bu saydıklarımın hepsi Lübnan’da bize yasak. 72 senedir burada olan Lübnanlılar yabancı olarak nitelen-diriliyor. Pek çok meslekten mahrum edilmişler, hiçbir hakka sahip değiller.

Filistinlilerin durumu dünyadaki birçok gruptan daha kötü. Her şeyden mahrum bırakılmışlar. Hiçbir varlıkları yok. Geleceğe dair bir beklentileri, bir umutları yok. Çocuklarımız okuyor; hatta üniversiteye bile gidiyor ama mezun olunca sokak çocuğu oluyorlar. Bu çocukların geleceği diye bir şey yok. Üniversitelere yaklaşık 40.000 dolar ödeniyor. Ama ne için? Koltuğun arkasına asılacak bir diploma için.

Üniversiteyi bitiren biri Lübnan’da iş bulamıyor. Gençler Lübnan dışında bir yerde çalışmak hayaliyle bu diplomayı alıyor. Bu durum Lübnan’daki bütün kamplarda aynı.

Ben sağlık aktivistiyim. Sağlık problemleri kamplardaki en büyük sorun. Örneğin oğlum Suriyeli Filistinli ve işte burada ırkçılık başlıyor, hatta UNRWA’da bile. Bir buçuk ay boyunca oğlum komadaydı. Böbrekleri iflas etti. Tüm tedavi süreci ve ilaçlar 24 milyon Lübnan lirası tuttu. Ben sadece 1.000 liraya sahiptim. UNRWA bana 1.500 dolar verdi. 2,5 milyon Lübnan lirasına denk geliyordu. Başka bir yardım cemi-yetinden de 1.500 dolar yardım aldım. Geri kalanı ödemeyebilmem için diğer Filistinli kardeşlerimin yardımları başladı. Mülteciler için Lübnan’daki sağlık sistemi kardeşlik bağları üzerine kurulu.

Beddavi Kampı’nda 56 kanser hastası var, yaklaşık 24 de böbrek hastası. Nahr el-Barid’de ise 34-35 böbrek hastası var. UNRWA sadece basit ilaçlar veriyor. Bunlar gibi ciddi hastalıkların ilaçlarını temin etmiyor. Sadece şeker ve kalp hastalıkları için ilaç veriyorlar ama bu konuda da oldukça cimriler. Dünyadaki ilaç sektörü gelişirken bize verilen ilaçlar hiç değişmiyor.

SONUÇ

Filistinliler ilk defa 1948 yılında Lübnan'a gelmeye başlamış ve 1970'te "Kara Eylül" olayları sonrasında sayıları hızla artmıştır. Bu ülkeye gelenler için ilk günlerden itibaren istihdam, sağlık, eğitim ve altyapı alanlarındaki sorunlar her zaman en önemli meseleler arasında olmuştur. Lübnan'daki Filistinliler ayrıca dernek kurma, sendikalaşma gibi örgütlenme hakları yanı sıra serbest dolaşım, mülk edinme ve miras gibi temel insani haklarını da genellikle hiç kullanamamışlar, kullanmak istediklerinde de ciddi kısıtlamalarla karşılaşmışlardır. Üstelik bu ülkedeki Filistinlilerin yasal statüleri ve haklarıyla ilgili kalıcı ve net bir çözüm arayışı da hiçbir zaman söz konusu olmamıştır.

Aradan geçen 72 yıl göstermiştir ki, mültecileri yok saymak, sorunları çözmek yerine katlanarak büyümesine yol açmaktadır. Bu sebeple Lübnan hükümeti ve Filistinli mültecilerin temsilcileri arasında gerçekleştirilecek görüşmelerde, öncelikle Filistinlilerin yasal statüleri netleştirilmeli ve bu konuda hakkaniyetli bir düzenleme yapılmalıdır.

Bu çerçevede ilk olarak mültecilerin çalışacakları iş alanları genişletilmelidir. Tazminat, sendikalaşma, sağlık sigortası ve asgari ücretin altında maaş almamaları gibi düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Filistinlilere iş alanları açmak amacıyla üretim tesisleri kurulmalı, yeni üretim projeleri için ayrıcalıklı krediler sağlanmalı ve mevcut projeler desteklenmelidir.

Yasal düzenlemeler Lübnan Devleti'nin inisiyatifindedir; fakat ekonomik kriz, pandemi ve Beyrut patlaması gibi sebeplerle tarihindeki en zor dönemlerden birini yaşayan Lübnan'da devletin mültecilerle ilgili özellikle maddi yükümlülükler doğuracak adımlar atması pek olası görünmemektedir. Bu bağlamda da sivil topluma büyük sorumluluklar düşmektedir. Öncelikle UNRWA, Filistinlilerin üzerindeki yükün azaltılması için sağlık, eğitim gibi tüm temel ihtiyaç alanlarındaki hizmetlerini arttırmalı ve mevcutları da daha işlevsel hâle getirmelidir. Ardından ulusal ve uluslararası STK'lar, bireysel yardımların devamlılığını sağlamalıdır. Ayrıca basit ve yüksek maliyetli olmayan sermaye desteği ile iş imkânları da oluşturulmalıdır. Özellikle gençlerin eğitim hizmetlerine erişimi sağlanmalı, gençler becerileri ve girişimleri konusunda desteklenmelidir.

Şüphesiz, Lübnan'daki Filistinli mültecilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve haklarının tanınması, hem Lübnan'ın hem de bölgenin istikrarına uzun vadede çok önemli katkılar sağlayacaktır.

SONNOTLAR

- ¹ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019, s. 110-111.
- ² “Evlerine geri dönmek ve komşularıyla birlikte barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin en uygun tarihte bunu yapmasına izin verilmesi ve geri dönmemeyi seçenlerin mülklerine uluslararası hukukun ilkeleri uyarınca sorumlu hükümetler ya da yetkili makamlarca tazminat ödenmesi gerektiği kararına varılmıştır.” General Assembly, 194 (III) Palestine - Progress Report of the United Nations Mediator, A/RES/194(III), 11 Aralık 1948, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/C758572B78D1CD0085256BCF0077E51A>
- ³ William Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, (çev.) Mehmet Harmancı, İstanbul: Agora Yayıncılık, 2008, s. 396.
- ⁴ Armaoğlu, s. 473-474.
- ⁵ Özlem Tür & Veysel Ayhan, *Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*, Bursa: Dora Yayınları, 2009, s. 83.
- ⁶ Zahide Tuba Kor, *Ortadoğu'nun Aynası Lübnan*, İstanbul: İHH Kitap, 2011, s. 44.
- ⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi, s. 729.
- ⁸ Daniela Nicoleta Dobre, “Lübnan’ın “Entegre Etmeme” Politikası Bağlamında Filistinli Mülteciler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi, İzmir, 2018, s. 51.
- ⁹ Kor, s. 54.
- ¹⁰ Dobre, “Lübnan’ın “Entegre Etmeme...”, s. 51-52.
- ¹¹ Kor, s. 61.
- ¹² International Crisis Group, “Nurturing Instability: Lebanon’s Palestinians Refugee Camps”, *Middle East Report*, Şubat 2009, s. 6.
- ¹³ Fahri Danış, “2006 Savaşı’ndan Günümüze Lübnan’daki Siyasi Tablo”, İNSAMER, Analiz 29, 2016, s. 2.
- ¹⁴ Lars Erslev Andersen, “The neglected: Palestinian refugees in Lebanon and the Syrian refugee crisis”, Danish Institute for International Studies (DIIS), *DIIS Report*, No. 12, Copenhagen, 2016, s. 31-34, <https://www.econstor.eu/handle/10419/197637>
- ¹⁵ المؤسسة الفلسطينية لحقوق الإنسان (شاهد), بطاقات حول المخيمات الفلسطينية في لبنان: مع أبرز الاحتياجات, Beirut, 2020, s. 3.
- ¹⁶ J. Chaaban, N. Salti, H. Ghattas, A. Irani, T. Ismail, L. Batlouni, “Survey on the Socio-economic Status of Palestine Refugees in Lebanon 2015”, American University of Beirut (AUB) & The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA), 2016, s. 42-43.
- ¹⁷ Kor, s. 118-120.
- ¹⁸ UNRWA, “Rashidieh Camp”, <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon/rashidieh-camp>
- ¹⁹ المؤسسة الفلسطينية لحقوق الإنسان (شاهد), بطاقات حول المخيمات الفلسطينية في لبنان: مع أبرز الاحتياجات, Beirut, 2020, s. 12.
- ²⁰ بطاقات حول المخيمات الفلسطينية في لبنان: مع أبرز الاحتياجات, s. 13; UNRWA, “Burj Shemali Camp”, <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon/burj-shemali-camp>
- ²¹ 4-9 Ekim 2020 tarihinde bölgeye gerçekleştirilen ziyaretten gözlemler; UNRWA, “Ein El Hilweh”, <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon/ein-el-hilweh-camp>

- ²² UNRWA, “Burj Barajneh Camp”, <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon/burj-barajneh-camp>
- ²³ 4-9 Ekim 2020 tarihinde bölgeye gerçekleştirilen ziyaretten gözlemler.
- ²⁴ UNRWA, “Beddawi Camp”, <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon/beddawi-camp>
- ²⁵ Zeliha Sağlam, “Lübnan Siyasetinde Filistinli Mültecilere Yönelik Politikaların İyileşmesinin Ardındaki Nedenler; Burc Baracne Kampı Örneği”, *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi*, İstanbul, 2017, s. 47.
- ²⁶ Sağlam, “Lübnan Siyasetinde Filistinli...”, s. 33.
- ²⁷ Dobre, “Lübnan’ın “Entegre Etmeme...”, s. 62-65.
- ²⁸ “Why Palestinian refugees in Lebanon are protesting”, *Al Jazeera*, 20 Temmuz 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/20/why-palestinian-refugees-in-lebanon-are-protesting>
- ²⁹ UNICEF, “Palestinian Programme”, <https://www.unicef.org/lebanon/palestinian-programme>
- ³⁰ <https://visualizingpalestine.org/visuals/palestinian-labor-force-in-lebanon-facts-and-figures>
- ³¹ UNRWA, “Emergency Appeal 2020: Syrian Regional Crisis”, s. 1, <https://www.unrwa.org/resources/emergency-appeals/2020-syria-regional-crisis-emergency-appeal>
- (شاهد) تحذر من مجاعة قد تواجه اللاجئين الفلسطينيين في لبنان ما لم تتخذ الأونروا خطوات استباقية قبل البدء برفع الدعم عن السلع الأساسية، 31.09.2020، المؤسسة الفلسطينية لحقوق الإنسان (شاهد)
- ³² UNRWA, “Health in Lebanon”, <https://www.unrwa.org/activity/health-lebanon>
- ³³ UNRWA, “Health in Lebanon”, <https://www.unrwa.org/activity/health-lebanon>
- ³⁴ Chaaban, et al., “Survey on the Socioeconomic...”, s. 110-111, 206.
- ³⁵ Chaaban, et al., “Survey on the Socioeconomic...”, s. 94-107.
- ³⁶ Chaaban, et al., “Survey on the Socioeconomic...”, s. 190-203.
- ³⁷ Hala Nouhad Nasreddine, “Palestinian refugee camps in Lebanon are facing Covid-19 alone”, *Middle East Monitor*, 14.10.2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20201014-palestinian-refugee-camps-in-lebanon-are-facing-covid-19-alone/>
- ³⁸ UNRWA, “Covid-19 Appeal: August-December 2020”, s. 14-16, <https://www.unrwa.org/resources/emergency-appeals/unrwa-covid-19-appeal-august-december-2020>
- ³⁹ Nasreddine, “Palestinian refugee camps...”.
- ⁴⁰ UNRWA, “Education in Lebanon”, <https://www.unrwa.org/activity/education-lebanon>
- ⁴¹ Dobre, “Lübnan’ın “Entegre Etmeme...”, s. 66.
- ⁴² Chaaban, et al., “Survey on the Socioeconomic...”, s. 124-125.
- ⁴³ Chaaban, et al., “Survey on the Socioeconomic...”, s. 220-221.
- ⁴⁴ UNRWA & UNICEF, “Youth Strategic Framework for Palestine Refugees in Lebanon”, Mayıs 2018, s. 4, https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/unrwa_unicef_youth_strategic_framework.pdf

Filistinliler ilk defa 1948 yılında Lübnan'a gelmeye başlamış ve 1970'te "Kara Eylül" olayları sonrasında sayıları hızla artmıştır. Bu ülkeye gelenler için ilk günlerden itibaren istihdam, sağlık, eğitim ve altyapı alanlarındaki sorunlar her zaman en önemli meseleler arasında olmuştur. Lübnan'daki Filistinliler ayrıca dernek kurma, sendikalaşma gibi örgütlenme hakları yanı sıra serbest dolaşım, mülk edinme ve miras gibi temel insani haklarını da genellikle hiç kullanamamışlar, kullanmak istediklerinde de ciddi kısıtlamalarla karşılaşmışlardır. Üstelik bu ülkedeki Filistinlilerin yasal statüleri ve haklarıyla ilgili kalıcı ve net bir çözüm arayışı da hiçbir zaman söz konusu olmamıştır.

INSAMER

IHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

